

Nr. 8 (36)/ AUGUST 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Mișcarea românească anti-Diktat

Prof. univ. dr. Mircea POPA

Revuistica închinată suferințelor transilvănene produse de Diktatul de la Viena, prin vasta campanie de expulzare și de refugiere a populației românești din Ardealul de Nord, cuprinde o mare constelație de publicații între care figurează înaintea de toate săptămânalul „Ardealul”, apărut la București la 16 februarie 1941, ca „Organ liber de luptă și afirmare românească al refugiaților și expulzaților din Ardeal”, sub conducerea lui Anton Ionel Mureșanu. Forța lui de iradiere a cuprins mai toate ținuturile Ardealului, de la Alba Iulia la Turda, și de aici la Brașov, Sibiu, Deva, Zlatna și în alte părți, ținând trează conștiința românească și organizând-o pentru rezistență și luptă. O întregă generație de scriitori care au luat calea pribegiei, vor crea acum un puternic zid de apărare pentru cauza românească, punând în circulație teme noi, organizând șezători itinerante și comunicând direct cu publicul. Între aceștia pot fi amintiți V. Copilu-Cheatră, Petre Bucșa, Lucian Valea, Gabriel Țepelea, G. Boșca-Mălin, Corneliu Coposu, Constantin Hagea, Ioan Popa Zlatna, Emil Giurgiuca, Ion Șugariu, Ion Moldoveanu, Ghiță Pop, N. Togan etc., protestul, nemulțumirea și acuza lor la hotărârile nedrepte ale fasciștilor militarizați, în frunte cu Hitler, Musollini și Horthy, cărora nu le mai ajungeau pământul Europei pentru a-l sfâșia și împărți după bunul lor plac, manifestându-se la scară națională. O întregă mișcare împotriva acestor ticăloșii s-a produs în întreaga țară, neexistând practic colț de pământ românesc care să nu-și strige ura, nedreptatea, răzburarea. Pentru mulți din acești protestatari s-au creat lagăre speciale, pentru a le stăvili eforturile, cum au fost cele de la Caracal, Tg. Jiu, Caransebeș, între cei trimiși pentru supraveghere, numărându-se și Tudor Arghezi, vinovat pentru pamfletul său coroziv *Baroane*, la adresa reprezentantului german la București, Manfred von Killinger.

Valul de proteste a cuprins curând întreaga țară, și s-a caracterizat printr-o unitate și solidaritate de gânduri și acțiuni impresionantă. Publicațiile nou apărute au creat o rețea vastă de activitate gazetărească, implicând noi riposte la adresa călăilor Europei. În rândul lor trebuie să așezăm și alte gazete apărute în această confrerie de preocupări, cum ar fi „Lumea și țara” a lui S. Bornemisa, și „Transilvania noastră” a lui Vlaicu Bârna. Cea dintâi reapare începând cu anul 18 la 6 octombrie 1940, motivând că s-a mutat la București, din două motive: 1) acolo bate inima țării și 2) acolo se făuresc destinele neamului. Redactorii se definesc ca fiind „luptători pentru binele neamului, cu fapta și cu peana”, considerând gazetăria drept o „chemare înaltă”. Ca atare, ei publică pe prima pagină articolul *Ardealul nu se uită*, arătând: „În clipele de restriște prin care trecem, în clipele de durere care ne sfâșie inima, gândul nostru va zbura permanent spre colțul de pământ smuls din trupul României Mari și mintea noastră se va gândi fără întrerupere la aceia cu care am împărțit vreme de 21 de ani atâtea bucurii și dureri. Clujul smuls din mâinile noastre apasă ca o datorie”. În chiar același număr, Emil C. Sabău scrie despre *Întunecata poveste a părăsirii Clujului*, iar un alt colaborator despre *Cum s-a făcut evacuarea românilor din capitala Ardealului*, făcând o descriere halucinantă a infernului trăit de atâtea mulțime revărsată pe șosele, dimpreună cu șirurile de camioane care se țineau lanț, cu căruțele și oamenii plecați în bejenie. Prezența vie a Ardealului în memoria și conștiința lor se face și prin articolul lui Atanasie Motogna intitulat *Din istoria Ardealului*, în care se ocupă de mai multe mișcări țărănești din jurul Clujului și al Lăpușului la 1773. Din păcate, gazeta părăsește oarecum prea pripit problemele transilvane spre a se

Cetatea Cavalerilor

2023 - ANUL IULIU MAIU !

NR. 8(36) AUGUST 2023

ocupa de situația politică din țară, consemnând ascensiunea mișcării legionare, apoi lichidarea ei de către Antonescu. Gazeta lui Bornemisa devine un fel de oficiu a conducătorului statului, prin insistența cu care comunică cuvântările acestuia, decretele și legile date la iveală de Conducătorul Statului, dar și detaliile despre mersul războiului. Periodic se va opri totuși din fluxul informativ legat de război, spre a sărbători 60 de ani de la nașterea lui Goga și stăruind asupra Testamentului acestuia, testament politic devenit un program de acțiune pentru toți cei care vin din Ardeal. Numere speciale sunt consacrate dezrobirii Basarabiei și Bucovinei, consemnându-se realizările pe drumul biruinței sfinte, fapt cântat și de poetul I.U. Soricu în poemul *Ziua biruinței românești*.

Mai aproape de idealurile și năzuințele transilvănenilor s-a situat revista „Transilvania noastră”, apărută în decembrie 1943 și subintitulată „săptămânal de luptă și afirmare românească” sub conducerea poetului Ion Th. Ilea. Concepția care o prezidează, ca și materialul conținut, o recomandă ca pe o adevărată revistă literară, cu semnături și colaborări numeroase, distribuite cu generozitate în toate compartimentele revistei: publicistică, eseu, istorie și critică literară, poezie, proză, comentarii. Primul număr conține mai multe mesaje din partea unor oameni politici, cum ar fi Gheorghe I. Brătianu, Grigore Tăușan, Al. Tisescu, dar și articolul dător de direcție al lui Simion Crețu, *Ardealul nostru*. El a fost urmat de un altul al lui St. Mihail Lazăr, intitulat *Ardealul îndreptarul României* sau de cel al lui Chintescu-Gorj *Transilvania noastră - leagăn al românismului*. Tot în rândul scrierilor de omagiere ale ținuturilor natale se numără articolul lui Gr. Tăușan, *Transilvania eroică și creatoare*.

Revista publică mai multă poezie decât cea a lui Sebastian Bornemisa. Printre semnatarii de versuri foarte activi se numără N.I. Herescu, Z.B. Furtună, Ion Apostol Popescu, dar și redactorul ei, Ion Th. Ilea. Alți semnatori de versuri pot fi întâlniți în persoana unor tineri din noua generație. Între care putem aminti pe Al. Raicu, G. Togan, George Sbârcea, Teodor Scarlat, Radu Petrașcu, Lucian Valea, Corneliu Albu. În numerele următoare mai semnează Romulus Dianu, Ionel Neamtzu, Dimitrie Danciu, Petre Paulescu, Vlaicu Bârna, Ilie Dăianu, dar și P.P. Panaitescu, Galia Henegar sau Grigore Popa. Cu timpul se detașează articolele lui Corneliu Albu, eseurile lui Al. Raicu, rememorările istorice ale lui Ilie Dăianu, poeziile acuzatoare ale lui Ion Th. Ilea. Revista și-a avut rolul și menirea ei în exprimarea limpede a unui crez politic și literar, în afirmarea unui program de luptă în favoarea românilor rămași în Transilvania ocupată.

Preocuparea de bază a revistei este aceea de a sublinia organicitatea provinciei dintre munți, specificul ei aparte, mesianismul pe care ea la infuzat în mediul spiritual românesc. Sunt astfel de luat în seamă articolele *Mesianism transilvan* de Al. Lapedatu, *Miazănoapte* de Constantin Noica, *Naționalismul românesc* și *Două temeieri de viață românească* de Aurel Cosma, *Un aspect al miracolului românesc* și *Două temeieri de viață românească* de Corneliu Albu, *Omagiu Ardealului* de Tudor Scarlat, *Echilibru transilvan* de Al. Raicu. Toate acestea au în vedere trecutul de luptă și rezistență al provinciei istorice transilvănene, semnificația înaltă pe care acesta o degajă, căutarea acelor repere istorice și politice care o definesc cel mai bine. Ca un fel de pământ al suferinței, este văzut Ardealul de către Constantin Noica, care sublimează durerea resimțită de generația sa prin trimiterea la starea de rugăciune: „În trecutul vieții noastre spirituale ne-au cucerit din cuprinsul ei tânguirile psalmilor și amara înțelepciune a eclesiatului. Ne regăseam acolo în tot ce era neîmplinire în soarta noastră.” Unul dintre tinerii combatanți cei mai înzestrați este Corneliu Albu pentru care istoria devine motiv de reculegere și re-definire a strategiilor de afirmare a calităților pe care nația le-a șlefuit și dăltuit de-a lungul timpului. E vorba de articolele *Lupta pentru limbă* și *Certificatul de naștere al poporului român*, prin care latinitatea limbii și a obiceiurilor, tradițiile și moștenirea romană se relevă la fiecare cotitură a istoriei noastre, organizându-se sub forma unei *forma mentis* de o autentică expresivitate. Oamenii Ardealului sunt evocați și ei spre a conferi valoare afirmațiilor și tezelor enunțate, între personalitățile definatorii pentru spiritul militant al Ardealului, numărându-se Octavian Goga (*Luptătorul Octavian Goga* de Ionel Neamtzu), *Andrei Mureșanu* (de Lucian Valea), Iosif Vulcan (de Petre Pascu), Avram Iancu (*Un aspect al miracolului românesc* de Corneliu Albu), George Coșbuc (Al. Raicu, *Pilda bădiței din Năsăud*). În strategia lor de lectură se numără și aducerea în actualitate a unor cărți recent apărute, cum ar fi cărțile lui Gh. I. Brătianu, Ion Hașeganu (*Figuri din marginime*), George Togan (*Ne cheamă Ardealul*), Lucian Valea, numit de prezentatorul său, Victor Mocanu, „poetul victoriei românești” etc. E momentul în care se cristalizează o adevărată literatură a Ardealului, afirmându-se cu tot mai evidentă expresivitate o poezie a pribegiei, a sensului mesianic al

reflexivității sale lirice, a unui bocet unanim trăind în strânsă legătură cu imprecația, blestemul și imnul eroic.

Acest mod de a reflecta impetuos și acuzator modul de a fi al transilvăneanului ne este reconfigurat tot acum de o altă revistă a refugiaților din Ardeal, intitulată „*Câmpia libertății*”, editată de Vlaicu Bârna de la 15 ianuarie 1941 până în aprilie 1944, cu concursul unor colaboratori de marcă, precum Ion Vișoianu, Cezar Petrescu, Radu Boureanu, Emanoil Bucuța, N. Tatu, Ilariu Dobridor, Al. Hodoș, Pericle Martinescu, Grigore Popa ș.a. Articolul începător al revistei semnat de Vlaicu Bârna își întemeiază demersul publicistic pe afirmațiile cu aer de table ale lui Moise, care privesc existența noastră în eternitate. Pledoaria sa de mare acuratețe ideatică pleacă de la cuvintele lui Simion Bărnuțiu afirmate la 1848: „Libertatea unui popor e bunul cel mai înalt și naționalitatea lui e libertatea lui cea din urmă”, convingerea sa fiind aceea că trebuie să ne exprimăm încrederea în „renașterea Europei prin libertate”. Cu titlu generos și sens de remember, el își intitulează textul *Lozinca existenței noastre*, ideea centrală care îl străbate fiind nevoia de libertate și de împlinire sub flamura păcii.

Un alt articol de bază este cel semnat de Cezar Petrescu și intitulat *Scriitorul și libertatea națională*, din care ne permitem să cităm un fragment ceva mai extins: „Numai cu oamenii Ardealului, nația românească se va echilibra într-o firească dezvoltare. Diferențierea de temperament, de tradiție, de concepție asupra vieții, acel pozitivism și practiceism ardelean, acea înverșunare de a se ține solid de pământ, înfățișează tocmai elementele de cumpănire care să restaureze centrul de gravitate al unui popor care dincoace de Carpați s-a dezvoltat unilateral într-un cult de inteligență gratuită și adesea sterilă. Literatura de dincoace și de dincolo de Carpați de-o sută de ani n-a conținut a slăvi acest Ardeal scump tuturor. A făcut-o romantic, a făcut-o viguros, în versuri și proză ce-și murmură ecoul în toate inimile noastre. O face acum, sub semnul altei generații și altei pribegii, cu elanuri de-o mai proaspătă și dureroasă sensibilitate. Mureșul, Oltul, Crișurile, munții Apuseni. Clujul, oamenii locurilor, datinile, nostalgicele accente din poezia ardeleană, parcă mai așteptă încă odată, asupra căreia nu s-a stăruit destul își așteaptă romancierul, dincolo de pitoresc, de culoare locală, de nostalgii, sensul permanent al acestei întregiri fără de care națiunea română rămâne ciungă, nu numai geograficește, nu numai politic, dar ciungă în dezvoltarea germinatoare a viitorului.”

Revista „*Câmpia libertății*” este o revistă de literatură adevărată. Aici se semnează poezii de mare reverberație social-politică, eseuri și articole de reală deschidere europeană Ilariu Dobridor, *Raportul dintre stat și cultură*, Emanoil Bucuța, *Columna Traiană*, George Constantinescu, *Finlanda, republică liberă*, Alexandru Hodoș, *Alba Iulia - Cetatea Unirii*, Pericle Martinescu, *Geniu politic sau servilism intelectual?*). Dezbaterile sunt pline de patetism, argumentele tind să se epuizeze, pledoariile animă și rănesc în același timp. O mențiune specială merită eseul – necrolog al lui Reiner Biemel închinat lui Saint-Exupery, pe care l-a cunoscut personal și despre care ne-a lăsat o pagină unică în literatura română: „L-am văzut pentru ultima oară în iunie 1941. Îi spuneam Saint-Ex. Era un prieten generos, care se dăruia cu totul actelor sale. Fiindcă avea un suflet mare, știa să fie simplu și modest. Niciodată nu vorbea de raidurile sale, nimeni nu știa că acest aviator era un matematician eminent, un fizician de merit și că multe din viruțile lui și le-a câștigat din invențiile brevetate în Anglia și America(...). Când era invitat să povestească ceva, el schița o anecdotă de Tristan Bernard. Avea însă o mare plăcere să facă uimitoare scamatorii cu cărțile de joc demne de mari prestidigitatori. În Saint-Exupery, Franța pierde unul din cei mai bravi fii ai ei și lumea întregă regretă dispariția uni om care, descoperind cerul, ne-a oferit în vremuri tulburi acea „Țară a oamenilor” pentru care a știut să moară, această „Țară a oamenilor” care mâine va fi a noastră”.

Gazetele transilvănenilor siliți să fie dislocați din spațiul și timpul creației lor au suferit enorm de pe urma acestei amputări. Paginile lor sunt pline de reminiscențe din țara copilăriei și adolescenței lor, din lumea pe care n-o mai pot înlocui cu nimic. Utopica lor lume ancestrală e luată peste tot cu ei și poezia pe care o scriu, proza pe care o trăiesc freamătă de vise neîmplinite, dar și de mari speranțe de viitor. Tinerii poeți ardeleni care au trăit acest moment al dezrădăcinării sunt prezenți la toate șezătorile și întâlnirile cu oamenii din orașele Ardealului, colindând munții și șesurile, pentru a purta cu ei flacăra nestinsă a încrederii în ziua libertății. Poeziile recitate de Iustin Ilieșiu, Copilu Cheatră, Lucian Valea, Petre Bucșa, Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc, Teodor Mureșanu, Iosif Morușan, Petre Pascu etc. vor fortifica conștiințele și vor ține aprinsă flacăra dorului de țară. Multe dintre aceste creații au putut fi citite în antologii lui Emil Giurgiuca, *Poezii Ardealului* sau în cea a lui Matei Alexandrescu, *Ardealul cântat de poeți*,

în cea a lui George Togan *Ne cheamă Ardealul*, precum și în cărțile lui Vasile Netea, Corneliu Albu, Constantin Hagea, Emil Boșca Mălin și alții.

Un alt sol al suferințelor și idealurilor acestora a devenit la un moment dat și publicația „Gazeta refugiaților”, apărută la București la 1 Decembrie 1941, cu subtitlul „Organ de apărare a refugiaților români de pretutindeni”, avându-l ca director pe George Gregorian și redactor șef pe D. Iov. Cum redacția venea din Moldova, e de presupus că noua gazetă are în vedere întâi de toate pe refugiații din Basarabia și Bucovina. La fel ca „Lumea și țara” a lui S. Bornemisa, care a pornit la drum ca un ziar al refugiaților, dar a devenit mai apoi un sprijinitor al punctului de vedere întruchipat de Șeful statului, Ion Antonescu, așa s-a întâmplat și cu gazeta lui G. Gregorian, care a susținut de la început statul legionar, spre a deveni apoi „Săptămânal de luptă pentru reîntregirea țării”, vorbind în numele tuturor provinciilor românești înstrăinate.

Cert e că acest mod de a trăi și gândi publicistica, literatura și gândirea politică a pus amprentele sale specifice asupra perioadei de care vorbim, perioadă care nu poate fi înțeleasă fără demersul nemijlocit al acestor dăruți stegari de pe avanposturi.